

Illusio – obraz „skutečných“ hvězd

Ačkoliv byli respondenti během rozhovorů vedeni k tomu, aby se vyjadřovali o hvězdách na základě stanovené pracovní definice, nelze se vyhnout otázce, nakolik a v jaké podobě mají sportovci samotní konstruovanou vlastní definici sportovní hvězdy. Jinými slovy, pokud si odmyslíme „vnucenou“ pracovní definici hvězdy, jaké charakteristiky nese koncept sportovní hvězdy z pohledu samotných sportovců. Lze téměř z jistotou očekávat, že v této naraci se budou prolínat vlivy jak sub-pole plaveckého sportu, tak sportovního pole obecně, dále pak polí mediálního, ekonomického ale v obecnější rovině i vlastní kapitál sociální (rodina, přátelé a různé další sociální skupiny) a kulturní.

Na základě teoretického základu a průběhu sběru dat se během výzkumu ukázalo, že zatímco respondenti vědomě hledali a vzpomínali na faktory tvořící sportovní hvězdu ve svém sportovním sub-poli, která byla definována jako sportovec dosahující stabilních kvalitních výsledků, které od něj jeho okolí očekává a často i vyžaduje, za takovouto hvězdou se často skrývala druhá rovina definice hvězdy. Tato hvězda nebyla respondentem vyslovena či prezentována v ucelené a záměrné podobě, nicméně postupně se vynořovala v průběhu řeči, někdy s komentářem o „skutečné hvězdě“ nebo přímo s despektem o „hvězdnosti“ hvězd v českém plaveckém sportu: P8 (respondent, kterému v průběhu dalšího rozhovoru nečinilo potíže identifikovat zadaným způsobem známé plavce a dále o nich rozprávět): „*V tom plavání nikdo není hvězda, to není žádný fotbalista...*“. Vzhledem k mírně odlišnému teoretickému úhlu pohledu tvořícímu rámec této části analýzy bude nejprve součástí kapitoly teoretický exkurs, v kontextu této práce de facto opětovný, do základů teorie Pierra Bourdieu.

V souladu s primárním teoretickým zakotvením této práce je sportovec aktérem daného sportovního sub-pole, v tomto případě vrcholového plaveckého sportu. Jeho pozice v něm, zkušenosti, vrstevníci, trenéři, rodiče, kolegové, média nebo škola slouží jako zprostředkovatelé dominantních názorů a postojů, tvořících slovníkem P. Bourdieuho habitus konkrétních aktérů (1998b). Habitus je výsledkem postavení v daném poli, vzájemného působení pozic různých aktérů ale i vlivů dalších polí, resp. jejich dominantních aktérů. Tyto vlivy byly podrobně rozvedeny v části pojednávající o relativní autonomii sportovního pole (viz Bourdieu 1978). Pro tuto část je však klíčový jiný Bourdieuho pojem: *illusio*, neboli vsazení či zájem (1998b; Webb 2002). Tento koncept nám pomůže dále rozpracovat vliv postavení v

sociálním poli či sub-poli na strukturování slovníku jeho aktérů a jejich symbolických a mentálních procesů, na základě kterých tvoří a pomáhají přetvářet obraz okolního prostředí.

Jak ostatně vyplývá z již dříve nastíněné Bourdieuho teorie, habitus aktéra konkrétního sociálního pole je strukturován postavením tohoto aktéra v daném poli, na které zároveň sám aktivně působí (např. 1998b). Pokud na chvíli odhlédneme od řízeného rozhovoru, na základě kterého byla pořizována data pro tento výzkum, předpokládejme na základě teoretického konceptu *illusio existenci* „herních pravidel“, která má aktér – respondent zvnitřnělé a která bez pochybností a vůbec bez předchozího vědomého uvážení využívá. *Illusio* tedy znamená „...zájem, totiž skutečnost, že se sociální hře přisuzuje důležitost, že těm, kdo jsou v ní, kdo se na ní podílejí, záleží na tom, co se v ní děje.“ (ibid.: 106). Jinými slovy, pravidla, dle kterých se řídí aktéři v daném poli na základě svého habitusu, pravidla, která nejsou často uvědomovaná, ale o to více jsou brána za „skutečná“, pravidla, která umožňují jednání ze strany aktéra upřímné, nicméně zvnějšku ne vždy nutně chápané a pochopitelné, tato pravidla jsou *illusio*.

Podstatou této práce je rozdělení sportovních hvězd v běžném slova smyslu, tedy maximálně medializovaných vrcholových profesionálních sportovců, a hvězd v sub-pole jen omezeně medializovaného vrcholového sportu. Hlavní část studie je věnována konstrukci hvězd v tomto malém sportu, nicméně i za účelem vytěžení teoretického potenciálu P. Bourdieu zaměříme v této kapitole pozornost na hluboce sdílené významy sportovních hvězd užívané samotnými zpovídanými aktéry. Tyto sportovní hvězdy se nemusejí nutně týkat samotného zkoumaného sub-pole, ale spíše by měly ilustrovat, jaký obraz hvězd je tímto sub-polem (a dalšími poli, v nichž se aktér nachází) konstruován. Vrcholoví sportovci mohou mít své každodenní vzory, ale zároveň mohou sdílet obraz hvězdy, k níž nemusí být nutně vázáni emocionálním až religiózním poutem, ale tato hvězda může pro ně být přirozeným reprezentantem a součástí sportu obecně, bez níž by nemohl existovat v té dominantní podobě, v jaké existuje (srovnej Wacquant 1992).

„Dá se tedy říci, že mezi lidmi, kteří v poli zauímají opačné pozice a kteří si zdánlivě oponují naprosto vším, ve skutečnosti existuje jakási tichá dohoda: shodují se na tom, že o věci, jež jsou na onom poli ve hře, stojí za to hrát. ... je matné vědomí právě této hluboké souhry mezi protivníky na jednom a témž poli: bojují spolu, ale na předmětu sporu, když ne na jiném, se shodují.“ (Bourdieu 1998b: 107)

Paralela uvedeného citátu se sportem je nasnadě. Aktéři se nemusí shodnout na „své“ hvězdě, konkrétním jméně, nemusejí se dokonce ani shodnout na tom, co ze sportovce tuto hvězdu tvoří, avšak na hluboce sdílené rovině se shodují, že hvězdy jsou součástí soudobého sportu.

Nelze ovšem očekávat, že se podaří plně pochopit konstrukci hrdiny konstruovaného v rámci sub-pole plaveckého sportu oproti hrdinům jiných sportovních sub-polí. Natolik jsou dostupná data přeci jen omezená. Bourdieuho upozornění, že „*existe totiz tolík druhů libida, kolik je polí*“ (ibid.: 108), tak nebude v plné míře možno prakticky aplikovat. I tak nám však výsledky analýzy dále přiblíží toto libido – *illusio* ve své socializované podobě. Na rozdíl od vyjádřené, vědomé charakteristiky známých sportovců – „spoluaktérů“ v daném sub-poli, zde se naplno projevuje Bourdieuho vsazení do hry, pohroužení se do pravidel, kde cíl jednání již není součástí dílčí úvahy aktéra, ale je nedílně včleněn, *vepsán*, do pravidel hry, tj. pravidel sub-pole. Aktér tato pravidla nevnímá jako něco, že je nutné dosáhnout, ale jsou mu po celou dobu přístupna v celé své šíři a on je nevědomky, až reflexivně, anticipuje (a je-li plně socializován, anticipuje je včas a očekávaným způsobem). Na základě tohoto přístupu Bourdieu mimo jiné vysvětluje možnost skutečně altruistického jednání, které nelze nikdy pochopit utilitaristickým pohledem aktéra ekonomického pole uvažujícím v intencích náklady – zisky. Obdobným příkladem může být i sportovec – amatér, který podstupuje náročné tréninky pro samotnou lásku ke sportu, aniž by za své výkony kdy obdržel odměnu. (Bourdieu 1998b; Defrance 1995).

Při zkoumání sdílených významů je nutné všimnout si časoprostorového kontextu, v němž se aktér pohybuje. Jak upozorňuje například Jean-Paul Clément (1995), konkrétní typ sportu, místo jeho provozování nebo podmínky, za nichž vznikl, to vše má vliv na vnímání a na významy, které tento sport nese pro jednotlivé aktéry nebo skupiny aktérů. Výzkumná otázka spojená s touto kapitolou by tak mohla znít, jaké významy nese pro aktéra sub-pole brněnského plaveckého sportu koncept sportovní hvězdy; v tomto případě však nikoliv hvězdy definované na základě definice výzkumníka, ale osobnosti, která inherentně naplňuje význam tohoto označení pro samotného aktéra. Připomeňme, že v tomto případě se jedná o významy, které respondenti na vyzvání nespecifikovali, ale které se vynořovaly během rozhovorů v rámci narací spojených s postupně probíranými koncepty.

Sdílené charakteristiky hvězd

První charakteristikou je způsob prezentace hvězdy. Hvězda musí vystupovat tak, aby o ní veřejnost věděla, tedy musí zde působit vliv médií a mediální reprezentace. Je příznačné, že často je v této souvislosti dáván za příklad ideální typ „velkého“ sportu: fotbal. Spojení s médii je natolik velké a samozřejmé, že nemedializovaný sport jako plavání může být v tomto kontextu prezentován „jen“ známými sportovci (a nikoliv „skutečnými“ hvězdami).

P2: *„Jako možná, kdyby xx šla po ulici, tak alespoň někteří lidi by ji poznali...ti informovanější, že by poznali...asi kdyby to byl fotbal, tak je to něco jiného.“*

P8: *„V tom plavání nikdo není hvězda, to není žádný fotbalista...chápu to.“*

Spojení s médii je natolik velké a samozřejmé, že nemedializovaný sport, a to i včetně „vlastního“ plavání, bývá někdy zmiňován až s mírným despektem. Někteří respondenti sami uznávali, že plavání co do atraktivity pro diváky nemůže soupeřit s fotbalem či hokejem a televizní přenosy těchto „ideálních typů“ medializovaného sportu jsou legitimně preferovány ze strany mediálních korporací před třeba právě plaváním. Bývalá závodnice aktivní o dvě desetiletí dříve než většina zpovídaných respondentů uvedla, že mediální pokrytí v té době mělo podobu stručných krátkých článků v novinách: P9: *„někde mám možná nějaký výstřížky z novin, co naše máti mě vždycky vystříhla, tak to nám dělalo radost, když o nás psali, ale že bychom se mi sami prezentovali někde v tisku...“.*

Dokonce i v případě, že se jedná o sportovní událost, která může sloužit za vzorový příklad medializace sportu, tedy olympiádu, plavání bylo přesto zmíněno tak, že jej navštěvují zejména zasvěcení diváci. Zdá se, že ona „malost“ plaveckého sportu je pevnou součástí dispozitivu sportovního brněnského sub-pole. Tak se děje i v případě, že se hovoří o plavání v mezinárodním kontextu, byť, jak už bylo dříve zmíněno, existují země, kde plavecký sport je naopak jedním z nejpopulárnějších.

P1: *„Dokonce mám i pocit, že i na té olympiádě je to stejný, že jsou tam hlavně ty lidi, co plavou, že ne někdo, kdo hraje fotbal, že by si řekl, že se půjde podívat, jak bude plavat já nevím Michael Phelps, já se podívám v televizi, ale nebudu se pít po vstupenkách.“*

Někteří plavci jsou ke svému sportu shovívavější. Sami často patřili mezi české nebo i

slovenské nejúspěšnější sportovce ve své kategorii a uvažují o hvězdách i na této úrovni. Ovšem je třeba vzít do úvahy rozdílné sportovní biografie zpovídaných sportovců. Zatímco část sportovců ukončila svou kariéru „v lavicích“ sportovního gymnázia, někteří pokračovali na úrovni národní reprezentace i potom a jejich pohled mohl být usměrňován osobní zkušeností a snad i pocitem sounáležitosti s dalšími aktéry vrcholového sportovního sub-pole. Když takovýto sportovec zmiňuje své kolegy, nebrání se užívání pojmu hvězda:

P6: *„Já jsem znal více takovýchto plavců i v Čechách i na Slovensku, co byli fakt hvězdy.“*

Zatímco u části ostatních respondentů se zkušenost s těmi, kdo se dostali na pomyslný sportovní vrchol (i co se týká míry medializace a profesionalizace), omezuje zejména na mediální zprávy, někteří respondenti (plavci i trenéři) mají s takovýmito sportovci osobní zkušenost. Hodnocení hvězd z tohoto úhlu pohledu může být komplexnější a častěji klade důraz na osobní, emocionální rovinu. Plavec citovaný v následujícím úryvku popisuje své zkušenosti s úspěšnými sportovními hvězdami z různých sportů a na první místo klade svou osobní zkušenost. Nicméně není náhoda (zřejmě), že při hledání analogie užije opět příklad fotbalistů. Citace však dokresluje i to, že jedinec – hvězda je hvězdou i přes případné negativně vnímané chování:

P6: *„Znám se od dětství s Martinou Moravcovou (slovenská plavkyně, držitelka olympijských medailí – pozn. autor), která stále je absolutně nejlepší slovenská plavkyně všech dob. A tam musí být vždycky dobrý základ v rodině. Víím to i z mé zkušenosti...byl jsem na návštěvě ve slovenském olympijském domě. A potkal jsem tam Veroniku Zuzulovou (úspěšná slovenská lyžařka – pozn. autor) osobně. To byla tak strašně příjemná baba, tak absolutně v pohodě. Žádný problém, ale potkal jsem tam i většinu slovenského hokejového mužstva a z těch asi 80 procent byli absolutně skromní kluci, co se s námi fotili, byli příjemní. Já si myslím, že jen to minimum špičkových sportovců je povrchní a arogantní. Pro příklad bych dal takového Ronalda, fotbalistu. A úplný protiklad Messi, to je, jako by se porovnával třeba Pelé a Maradona.“*

Podobným stylem situaci popisuje sportovkyně, která patřila v době své aktivní kariéry mezi evropské nejúspěšnější plavce a plavecké hvězdy vnímala také nezprostředkovaně, nebo alespoň ne výhradně zprostředkovaně. Přesně reflektuje fenomén, který jsme si přiblížili v

předešlém případě, totiž situaci, kdy časoprostorová blízkost pozměňuje symbolickou konstrukci hrdinů jako až nereálných obrazů z médií a proměňuje je v reálné kolegy v týmu. Plavkyně popisuje situaci, kdy působení ve všeobecně úspěšném klubu, jehož členové vyhrávali v pravidelných intervalech medaile z národních mistrovství, nastolilo do jisté míry rovné postavení všech těchto členů, kteří se navzájem, ač šlo o velmi úspěšné sportovce, neviděli jako hvězdy. V tomto případě se jednalo spíše o vnitřní dělení na základě věku, kdy starší plavci plnili roli čehosi nedostupného, nedostižného. Jestliže ovšem tato plavkyně hovoří o tom, že žádnou vyloženou superhvězdu zde neměli, je na místě připomenout, že právě ona sama byla většinou ostatních respondentů za tuto hvězdu označována.

P4: „*Já jsem vyrostla v Kometě, v Rudé hvězdě, a to byl docela velký plavecký oddíl, kam se stahovala esa z celé republiky, tenkrát i z Československa, a já jsem v takovém prostředí vyrůstala, tak tam dovezl medaili ne každý, ale dovezli jsme desítky medailí z těch jedněch závodů, ale to bylo právě dobré, že jsme v tom jeli všichni. Třeba já jsem začala vozit medaile z dospěláckého MR v patnácti letech, takže jsem teprve dorůstala do tohoto prostředí, a teď tam plavali ti velcí kluci, kterým já jsem málem vykala na tom bazéně, když jsem je tam viděla poprvé. Když člověk v tomhle vyrůstá, tak vidí, že někdo tam byl, pak odešel, někdo tam dorostl, někdo přišel odjinud zvenčí, takže tady jsme měli takové přirozené prostředí a žádnou vyloženě superhvězdu jsme tam neměli typu, jak jste třeba zmiňoval toho Armstronga.“*

Dalším z konceptů, kolem kterých je konstruován sdílený obraz hvězd ve zkoumaném subpoli, je sportovec jako individualita, jedinec bez týmových konotací. Je to však logické i vzhledem k povaze bazénového plavání jako bytostně individuálního sportu, která je ostatně na více místech respondenty zdůrazňována:

P6: „*Já si víc vážím sportovců, kteří jsou individuální, protože ten člověk si to oddřel sám, tam neexistuje, že ten úspěch se rozdělí. Samozřejmě ta radost v týmu je asi větší, ale jako individuální sportovec, bývalý, vím, co to znamená, když toho úspěchu dosáhne sportovec sám. To se nedá s ničím porovnat.“*

Zásadním rozdílem mezi sdílenými konotacemi sportovních hvězd a jmenovanými charakteristikami známých sportovců-plavců se ukázal být kladený důraz na úspěchy na

soutěžích ze zvláštním symbolickým významem pro vrcholové plavce, zejména na mistrovské soutěže (národní nebo evropské) a zvláště olympijské hry. V olympijských hrách se zřejmě spojuje svojí symbolika: reprezentace vlastní země na vrcholné sportovní události a účast na nejvýše ceněném sportovním utkání.¹ Oba faktory si drží vysoký symbolický kapitál v rámci sportovního sub-pole a ačkoliv samotné zastupování země původu není automaticky zárukou vysokého výtěžku či atraktivity pro sponzory, „repre“ je jedním z vrcholných období sportovcovy kariéry: T2: „...já jsem z minulého tisíciletí a lvíček na prsou a čest a tyhle věci tam hrály větší roli.“. Ale například i při popisu vlastního klubu využívají respondenti kritéria reprezentaci jako doložení existence úspěšných sportovců: T3: „*Ted’ v tuto chvíli máme myslím 6 reprezentantů a pohybujeme se dlouhodobě v rozmezí 5-10 reprezentantů každoročně.*“

Účast na olympijských hrách však symbolicky převyšuje ostatní sportovní soutěže (včetně mezinárodních, reprezentačních). „Mezi řádky“ občas vyvstávala nespokojenost s pouze malým oceněním olympioniků. Je mnoho sportovních soutěží na úrovni mistrovství světa, nicméně, chtěl-li respondent vyjádřit míru nespokojenosti s celkovým přístupem okolí k plavci-representantovi, volil často argumentaci vyzdvihující jeho olympijskou zkušenost. A v následující citaci jednoho z trenérů lze jasně identifikovat zmíněný emocionální náboj

T1: „...ale jsem docela, nechci říct nemile překvapenej, ale mám tady třeba trenéra xx. XX byl na olympiádě v Atlantě, v Aténách, tuším dvakrát byl na olympiádě. Tady dělá u mládeže. Ty děcka to vůbec nevnímají, že někdo byl na olympiádě. Já něco podobného zažívám, chodím na různé setkání, znám Jirku Dalera, s ním si tykám, a vidím nějaký ty,...nechci říct, že člověk na to kouká, že to bylo za krále klacka v době kamenný, a to jsem rozumnej a racionálně uvažující chlap, ale ty děcka to berou úplně jinak. Oni jsou schopni si ho poslat pro rohlík, že mají hlad.“

1 Oceňování olympijských her se prolíná napříč spektrem výzkumného vzorku a lze říci, že i napříč spektrem aktérů sportovního pole obecně. Lze si vzpomenout na rozruch, který budil a příležitostně stále budí například bývalý kanoista Lukáš Pollert, sám olympijský vítěz, který se netajil despektem k podobě soudobé olympiády a své olympijské medaile prodal a výtěžek věnoval na charitu. Právě tyto aktivity stojící v příkrém rozporu s diskursivními praktikami sportovního pole a přesvědčením jeho aktérů o významnosti a výsadním postavení olympijských her mezi sportovními soutěžemi mu také zajistily nálepku rebela a sportovce mimo konvence, jehož názory dodnes i sportovní fanoušci v diskusích pod internetovými články glosují například takto: „*Nikdo mu názor nebere, ale nemusí shazovat vrcholový sport tím, že ho označí za dětinský. Sám vrcholově několik let sportoval.*“ (ČTK 2012).

Společně s nedocenením ryze sportovních zásluh se s obdobným emocionálním zabarvením objevují i zmínky o nezájmu diváků o toto sportovní odvětví. Mimo emocionálně neutrální poznámky jsou někdy užívány i výrazy, které svědčí o vyrovnávání se se sdíleným imperativem, že vrcholový sport má mít své diváky, fanoušky. Spíše nežli reálné zkušenosti se zde porovnává obraz sportu a jeho hvězd tak, jak jej prezentují mediální obrazy. Jejich porovnání s brněnským plaveckým sub-pole je pochopitelně nerovné: P5: „*Já se bojím, že to v tom plavání vůbec není. Možná nějaké závan fanouškovství, že ty mladý holky, plavkyně, fandí těm starším plavcům a jsou do nich platonicky zamilovaný, ale to jsem nikdy nezažil.*“

Pokud odhlédneme od olympiády, jednoznačná známka sportovního úspěchu v sub-poli vrcholového sportu je úspěch na soutěžích a získávání medailí. Tato hodnota je dále stratifikována dle toho, na jaké výkonnostní úrovni se sportovec pohyboval, zatímco pro někoho je maximální známkou úspěchu olympiáda nebo univerziáda, pro dalšího to může být úroveň mistrovství Evropy nebo republiky:

P8: „*...jestli jsem já cítil, že jsem někdy nějaká hvězda, tak to jsem vyloženě, když jsem měl období pár let, když jsem vyhrával mistrovství republiky, ne furt ale občas...a cítil jsem, že se mnou ti soupeři počítají.*“

Dalším znakem symbolického významu (zde opět) olympiády je okamžik, kdy neúspěch na této soutěži znamenal degradaci celé vrcholové sportovní činnosti, která bez tohoto symbolického vrcholu ztrácí pro sportovce osobní smysl.²

T2: „*A to mám tady s tím XX, kdy mu všechno procházelo a potom byla nominace na olympiádu do Atlanty a on prohrál o jednu setinu. A tím pádem z hrušky dolů a přestal plavat úplně. To nemělo cenu, další olympiáda je až za 4 roky, tak na to seru a tak dále.*“

Jak se ukazuje na základě porovnání narací různých respondentů, jedním ze sdílených významů sportovce jako hvězdy je celkový dojem z jeho prezentace, někdy označovaný jako osobnost nebo osobní kouzlo. Tento styl prezentace s sebou nese i silný motivační prvek,

2 Slovy Bourdieuho se z vždy nadějně *protenze stává projekt*, kde je současnost a budoucnost již pevně oddělena. Zatímco nejvyšší cíl sportovce, zde úspěch na olympijských hrách, je vždy imanentně přítomen ve všech jeho aktivitách (*protenze*), náhlým přerušením kariéry dochází k rozpadu kontinuity sportovní biografie a případný úspěch na olympijských hrách se oddaluje a vyděluje z potenciálně nepřerušného sledu aktivit v rámci sportovního pole. Je to cíl sice stále možný, ale již ne předvídatelný a nelze k němu dospět přirozeným vývojem sportovní kariéry (projekt) 1998b.

protože často se jedná o silné sportovní příběhy s potenciálem sloužit jako vzor ostatním, zejména mladým, sportovcům. Subjektivně vnímané vzorce chování, které jsou často podmíněny i sociálním kapitálem, neboli osobními známostmi, to vše tvoří obraz hvězdy, která je pro respondenta hvězdou *per se*, nikoliv pouze hvězdou na základě výzvy k reflexi zkušeností pro potřeby výzkumu.

T4: *„...ale co jsem se setkal s těma úspěšnýma, tak muselo z nich něco vyzařovat a museli mít charisma. Já jsem měl to štěstí, že jsem byl dvakrát na olympiádě a byl jsem tam už v době, kdy Honza Železný už neházel. A toho člověka když potkáte jen v blbým výtahu, tak i když je to normální klučina, tak je z něho člověk pať. A ne jen z toho, co ten člověk dokázal, ale něco z něho vyzařuje.“*

Průsečíkem mezi hvězdami se symbolickým významem pro respondenty a mezi hvězdami hledanými v rámci výzkumu může být faktor tvořený celkovým přístupem ke sportu, absolutním ponořením se do sportu, jinými slovy dokonalé převzetí role aktéra sportovního pole a zvnitřnění dispozic tímto polem strukturovaných (habitusu). S tímto je pevně spojen určitý styl nebo styly chování a (opět zcela v souladu s Bourdieu) dokonalé podřízení fyzického těla tělu sportovnímu, tedy obsáhnutí techniky, uznávaných sad pohybů nebo vyjadřování komplexu vrozených a získaných vlastností označovaných jako talent. Na rozdíl od vlastního sportovního sub-pole, kde většina respondentů vyjadřovala uznání pro oddání se tréninku a kladla důraz na poctivý přístup k přípravě, mimo záměrně jmenované faktory tvořící hvězdy byly zřetelně identifikovatelné zmínky o významu vrozených vlastností, talentu a „citu pro vodu“.

T2: *„Já jsem poznal z té plavecké branže lidi, co nebyli plavci, něco jinýho je Phelps, což je úplná hvězda, ale pak byli dřeva, dva Jugoslávci, nějaký dva Petričové, byli to bráchové. Ti doslova neuměli plavat. Oni vydřeli na mistrovství světa ve Splitu nebo kde a oni tam měli zlato a bronzovou medaili na 400 a 1500, což bylo pro mě úplnej úděs. Jak oni to mohli...ale oni tomu věnovali 4 roky takovýho odříkání...“*

Výrazným prvkem byl též důraz na celkové chování sportovce. Hvězda musí naplňovat symbolický význam tohoto konceptu nikoliv pouze při sportovních soutěžích, ale celým svým životem:

T2: „Federer třeba když hraje, tak to je koncert všeho, tak je krása toho sportu, jeho vystupování, tam je všechno. Když tam hraje nějaký...tedka už jsem si zvykl i na toho Djokoviče...ale když je tam někdo, kdo se hádá o každé balón a mlátí se vším, tak to není pro mě vzor...Ale když hraje Federer, který každému podá ruku a každého pozdraví, tak ta slušnost je zakódovaná a provází ho celým životem, má to trvalou hodnotu. Není to věc, která z něho vyprchá.“

V neposlední řadě též nepřekvapí, že hvězda je tvořena svou pověstí. Nejen na základě pouze sportovních výsledků je kolem ní tvořen příběh, který nese symbolické významy pro aktéry daného pole, jež dále posilují obraz této hvězdy a zdůrazňují primárně vnímané faktory tohoto obrazu.

R1: „Když vezmu třeba XX versus YY, tak ta YY, tak se na ni vždycky všichni dívali a čekali od ní výsledky, ale ona nebyla o nic lepší než ta XX.“

„Skutečná“ hvězda

Cílem této kapitoly bylo prozkoumat konstrukci sdílených narací „hvězd“ přítomných ve struktuře sub-pole brněnského vrcholového plavání a takto strukturovaných i v rámci dispozic aktérů tohoto sub-pole. Oproti hvězdám, které aktéři-respondenti vědomě během rozhovorů vytvářeli a vyjmenovávali, tento typ hvězd je do značné míry nevědomovaný a zejména přímo nevyřčený. Jinými slovy, je trvale přítomen v daném poli, aktéři tohoto pole tento konstrukt hvězdy využívají a odvíjí z něj další konstruované narace vrcholového sportu.

Hvězda na této úrovni je zejména pevně propojena s médií. Ne náhodou je častokrát zmiňovaným měřítkem sport jako fotbal či hokej, který slouží pro porovnání plavání s „velkými“ sporty. Plavecké sub-pole si v tomto kontextu nese určité stigma „malosti“ a nedostatek mediální pozornosti je často zmiňován s negativními konotacemi. Zároveň je z více stran zdůrazňován fakt, že skutečné hvězdy plavecký sport vlastně nemá. Tímto jsou myšleny právě hvězdy typu vrcholně medializovaných a profesionalizovaných sportů. V tomto ohledu je však nutno rozlišovat osobní zkušenost respondentů, resp. výkonnostní úroveň, na níž se pohybovali. Pokud se jednalo o úspěšné reprezentanty s vícenásobnou zkušeností z mezinárodních šampionátů, vyhraněný pohled byl více relativizován ve prospěch plaveckého sub-pole a jeho potenciálu produkovat úspěšné sportovce-hvězdy. Ačkoliv tedy

osobní zkušenost v mnohém determinuje pohled na konstruování hvězd, napříč výzkumným vzorkem se opakovala jména, z pohledu plaveckého sportu zejména Michaela Phelpse, která jsou „absolutními“ hvězdami, jejichž obraz není ničím ohrožován.

Optikou bazénového plavání jako individuálního sportu jsou kladně hodnoceni sportovci-hvězdy jako individuality. Týmové sporty vysoce hodnoceny nejsou, alespoň co se týká vrcholové úrovně. Podstatou obrazu těchto individuálních sportovců je také pověst (tj. konstruovaná narace), která je provází a kterou můžeme označit jako speciální typ sportovního kapitálu (viz např. Wacquant 1992). Tato charakteristika byla zdůrazňována i rodiči, jejichž znalosti týkající se sportovního sub-pole byly na nižší úrovni než třeba trenérů, nicméně jejich afektivní vazby v rámci tohoto sub-pole byly naopak silnější. S tímto souvisí i následující důležitá charakteristika, kterou nazvěme „osobním kouzlem“. Jistě i na základě zmíněné pověsti sportovce je budován jeho obraz (nejen médií ale i ve vyprávění aktérů sub-pole, tvořící zvnitřnělé struktury, na základě kterých probíhá další vnímání a posuzování tohoto sportovce. V této souvislosti se opakují výrazy jako talent, fair-play nebo charisma.

Důležitým faktorem pro konstruování hvězdy je účast a úspěchy na sportovních soutěžích. Zmiňovaná jsou zejména mistrovství na evropské a světové úrovni a zejména olympijské hry. Ty jsou stavěny na pomyslný nejvyšší stupeň toho, čeho může sportovec-plavec ve vrcholovém plavání dosáhnout. Charakter plaveckého sportu, který nemá své profesionální soutěže, tento stav pochopitelně podporuje.

Tato kapitola měla přiblížit další rovinu konstrukce sportovních hvězd v rámci sportovního pole. Ačkoliv stojí mimo hlavní záměr celé studie, hvězdy jako nedílná součást soudobého vrcholového, profesionálního a medializovaného sportu jsou také součástí dispozic daného sportovního pole a sub-pole a jako takové se podílejí na formování habitusu jeho aktérů. Lze tedy předpokládat, že i hlavní téma této práce, tedy hvězdy v kontextu malého sportu reprezentovaného plaveckým sub-polem, budou konstruovány mimo jiné i na základě konceptu hvězd-celebrit, jako pevné součásti dispozic relativně autonomního pole sportu.

Literatura:

- Bourdieu, Pierre. 1978. „Sport and social class.“ *Social Science Information* 17(6): 819 -840.
- Bourdieu, Pierre. 1998b. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Clément, Jean-Paul. 1995. „Contributions of the Sociology of Pierre Bourdieu to the Sociology of Sport.“ *Sociology of Sport Journal* 12(2): 147-157.
- ČTK. 2012. „Nekonvenční Bouřlivák, Který Svě Olympijské Medaile Prodal.“ <http://sport.ihned.cz/ostatni-sporty/c1-56774190-nekonvencni-bourlivak-ktery-sve-olympijske-medaile-prodal> (June 15, 2014).
- Defrance, Jacques. 1995. „The anthropological sociology of Pierre Bourdieu: genesis, concepts, relevance.“ *Sociology of Sport Journal* 12(2): 121-129.
- Wacquant, Loïc J.D. 1992. „The Social Logic of Boxing in Black Chicago : Toward a Sociology of Pugilism.“ *Sociology of Sport Journal* 9: 221-254.
- Webb, Jen. 2002. *Understanding Bourdieu*. London ; Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications.
- (doplňit Huizinga)